

Azərbaycan tarix elminin görkəmli nümayəndəsi, tanınmış ziyalı Hacıfəxrəddin Səfərlı yüksək mənəviyyəti, vətənpərvərliyi, xeyirxahlığı, eyni zamanda əqidəliliyi, prinsipliliyi və əzmkarlığı ilə tanınan ziyalıdır. AMEA Naxçıvan bölməsinin Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun direktoru, tarix elmləri doktoru, professor, AMEA-nın müxbir üzvü, Əməkdar elm xadimi kimi ömrünün 40 ildən artıq dövrünü Azərbaycan elminin, təhsilinin inkişafına həsr etmişdir. O, 70 illik ömür yolunda vətən tariximizin ən problemlı və aktual məsələlərinin obyektiv həllində səylər göstərmiş, yüzrlə gəncin maariflənməsində, vətəndaş kimi formalaşmasında yaxından iştirak etmişdir. Hacıfəxrəddin Yəhya oğlu Səfərlı 29 sentyabr 1949-cu ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Babək rayonunun Cəhri kəndində anadan olub, 1955-1966-cı illərdə Cəhri kənd orta məktəbində təhsil almışdır. 1967-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun Naxçıvan filialının tarix fakültəsinə qəbul olub, 1971-ci ildə həmin fakültəni müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Elə həmin ildən də Cəhri kənd orta məktəbinə tarix müəllimi təyin olunaraq qısa müddətdə tədris prosesində uğurlar qazanır, şagird və müəllim yoldaşlarının sevimlisinə çevrilir. Hələ ali təhsil aldığı illərdə Tələbə Elmi Cəmiyyətində müxtəlif tarixi mövzularla aktiv iştirakı ilə tanınan Hacıfəxrəddin müəllimin elmi-tədqiqat

qat işinə olan marağı onun 1979-cu ildə Azərbaycan MEA-nın Naxçıvan Elmi Mərkəzində elmi işçi kimi çalışmasına səbəb olur.

birdir. Bir sıra beynəlxalq (Türkiyə, Bolqarıstan, Rusiya, İran, Azərbaycan) və respublika miqyaslı simpozium və konfranslarda iştirak və məruzələrlə çıxış etmişdir. Bir sıra kitab, monoqrafiya, dissertasiya və avtoreferatları rəy vermiş, kitab və monoqrafiyalara redaktorluq etmişdir. Fəlsəfə doktoru və elmlər doktoru dissertasiyalarına opponent olmuş, onun rəhbərliyi ilə bir neçə fəlsəfə doktoru hazırlanmışdır.

H.Səfərlı 1995-ci ildən Naxçıvan Dövlət Universitetində müəllim, baş müəllim, dosent və nəhayət, 2006-cı ildən isə professor kimi səmərəli fəaliyyəti ilə yanaşı, bir ziyalı və ictimaiyyətçi kimi də yüksək etimad qazanmışdır. Onun pedaqoji, təşkilatçılıq və idarəçilik keyfiyyətləri sayəsində yüzrlə gənc bu gün cəmiyyətimizdə layiqli yer tutmuş və ölkənin siyasi, ictimai, elmi həyatında fəal iştirak etməkdədir. 30 iyun 2014-cü ildə AMEA-nın müxbir üzvü seçilmişdir.

Hacıfəxrəddin müəllim eyni zamanda 2002-2007-ci illərdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin Həmkarlar İttifaqı Komitəsinin sədri seçilmiş, əməkdaşların sosial hüquqlarının müdafiəsi, ittifaq üzvlərinə göstərdiyi diqqət və qayğı ilə kollektivin dərin hörmətini qazana bilmişdir.

Hacıfəxrəddin Səfərlinin əməyi dafələrlə ölkə Prezidenti, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri, AMEA və Naxçıvan Dövlət Universitetinin rəhbərliyi tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, o, bir sıra fəxri fərman və mükafatlara layiq görülmüşdür. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının "Əməkdar Elm Xadimi" fəxri adı (2015) verilmişdir. 2015-ci ildə hazırladığı "Tarixi mənbələrdə Nuh peyğəmbər" kitabına görə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədri Sərəncamı ilə pul mükafatına layiq görülmüşdür.

H.Səfərlı uğulu elmi-pedaqoji fəaliyyəti ilə yanaşı, respublikamızın ictimai-siyasi həyatında və idarəçilik sistemində fəallığı ilə seçilmişdir. 2010-2015-ci illərdə IV çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatı, Ali Məclisin "Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu məsələləri komitəsi"nin sədri olmuşdur. 2015-ci ilin noyabrından V çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatı, Ali Məclisin "Hüquq siyasəti və dövlət quruculuğu məsələləri komitəsi"nin sədridir. YAP Naxçıvan Muxtar Respublika Təşkilatı Siyasi Şurasının və YAP Naxçıvan şəhər təşkilatının şura üzvüdür.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Rəyasət Heyətinin üzvü, AMEA Naxçıvan Bölməsində 3 ixtisas üzrə fəaliyyət göstərən doktorluq Dissertasiya Şurasının sədr müavini, AMEA Naxçıvan Bölməsi "Xəbərlər"inin baş redaktorunun müavini, Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu "Xəbərləri"nin və "Naxçıvan" Universiteti "Elmi Əsərləri"nin redaksiya heyətinin üzvüdür.

Hacıfəxrəddin müəllim gözəl və qayğıkeş ailə başçısıdır. O, öz zəngin daxili aləmi və yüksək mənəviyyəti ilə övladlarına hər kəs üçün müqəddəs və ulvi hiss olan Vətən sevgisi - Azərbaycan sevgisini, vətənpərvərlik və dövlətçiliyə sədəqət duyğusunu aşılamış və cəmiyyətimiz üçün ləyaqətli vətəndaşlar yetişdirmişdir.

Tükənməz səbri, sözü ilə əməlinin vəhdəti, əqidə bütövlüyü, məslək səfəliyi, haqqa-ədələtə sonsuz inamı, nəhayət, ziyalı adını, intellekt səviyyəsi qoruyub saxlaya bilməsi xislətinə xas olan mənəvi təmizliyi onu təkcə tələbələr deyil, eyni zamanda iş yoldaşlarının, bütün kollektivin istəklı, mehriban, xeyirxah məsləhətçisinə çevirmişdir. İnanırıq ki, görkəmli tarixçi alim hələ uzun illər cəmiyyətimizin inkişafına daha böyük töhfələr bəxş edəcəkdir.

Yubilyarı 70 yaşının tamam olması münasibətilə təbrik edir, uzun ömür, cansağlığı və elmi fəaliyyətində yeni uğurlar arzulayırıq.

İstedadlı alim, böyük müəllim, xeyirxah insan

Elbrus İSAYEV,
Naxçıvan Müəllimlər
İnstitutunun rektoru

Tədqiqatçı alim yeni arxeoloji, epiqrafik abidələri aşkarlayaraq elmi dövriyyəyə daxil edib

Azərbaycan xalqının zəngin milli-mənəvi dəyərlərindən ilham alan Hacıfəxrəddin müəllimin tarix elmini və onun metodologiyasını dərinləndirən bilməsi, eyni zamanda, yüksək intellekt, zəka və məntiqə malik olması sayəsində Azərbaycan tarixşünaslığında orta əsr mədəniyyətimizlə bağlı öyrənilməmiş, təhrif edilmiş bir çox məsələyə aydınlıq gətirilmiş, mühüm tarixi sənəd və faktlar aşkar edilmişdir. Elmi tədqiqatlarında son dərəcə dəqiqliyi ilə seçilən Fəxrəddin müəllim bir alim kimi, araşdırdığı tarixi hadisələri dərinləndirən təhlil edərək mühüm elmi nəticələr əldə etməyə müvəffəq olmuşdur. Onun əsərləri ardıcılıq, faktoloji materialın zənginliyi, sadə dillə izah və şərh edilməsilə seçilir.

Hacıfəxrəddin Səfərlı uzun illərdir ki, tarix və mədəniyyətimizdə xüsusi yeri olan epiqrafik abidələrimizlə bağlı tədqiqatlar aparır. İslamın yayıldığı zamanlardan meydana gələn müxtəlif təyinatlı tarixi-memarlıq nümunələrimizin ictimaiyyətə bəlli olmayan tərəflərini öyrənir, bununla bağlı monoqrafiya, kitablar və məqalələr hazırlayıb elmi ictimaiyyətə və geniş oxucu kütləsinə çatdırır.

Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisində günümüzədək gəlib çatan bir sıra türk-islam mədəniyyət nümunələri, o cümlədən məscidlər, mədrəsələr, türbələr, imamzadələr, körpülər, karvansaralar, qalalar, hamamlar, mülki tikintilər, buzxanalar müəllif tərəfindən tədqiq olunaraq elmi dövriyyəyə daxil edilmişdir. Eyni zamanda, tarixi-memarlıq nümunələrinin inşa edilmə və bərpa olunma tarixi ilə yanaşı, tədqiqatçı tərəfindən bu abidələri inşa edən bəzi memarlar barəsində də ümumi məlumatların verilməsi araşdırmanın elmi dolğunluğunu şərtləndirmişdir.

"Naxçıvan MSSR-in ərəb-fars dilli kitabələri tarixi mədəniyyət abidələri kimi (XVI-XIX əsrlər)" adlı namizədlik dissertasiyası üzərində çalışan alim vətən tariximizin ən aktual və gərəklı bir sahəsinin tədqiqinə həsr olunmuş bu tədqiqat əsərini tamamlayaraq 1987-ci ildə uğurla müdafiə etmiş və tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır. Hələ dissertasiya mövzusu üzərində tədqiqat apararkən o, demək olar ki, Naxçıvanın ən ucqar yaşayış məskənlərinə səfərlər edərək yeni maddi-mədəniyyət abidələrinin aşkar edilməsinə və tədqiq edilməsinə nail olmuşdur. Qısa müddət ərzində

yüksək elmi tədqiqat bacarığı nümayiş etdirən və yeni elmi müddəaları ilə qəbul olunmuş alim, Naxçıvan Regional Elmi Mərkəzinin "Arxeologiya və etnoqrafiya" şöbəsində böyük elmi işçi və şöbə müdiri vəzifələrinə yüksələ bilmişdir.

"Naxçıvanda sosial-siyasi və ideoloji mərkəzlər" mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində işləyən yorulmaz alimin bu elmi tədqiqat işində tarix elminə gətirdiyi yeni elmi dəlillər, maddi-mədəniyyət nümunələri əsasında Naxçıvan tarixinin orta əsrlər dövrünün sosial-siyasi, dini, mədəni, iqtisadi həyatının obyektiv mənzərəsi öz yüksək elmi həllini tapa bilmişdir. Tədqiqat zamanı indiyədək tarix elminə məlum olmayan yeni arxeoloji, epiqrafik abidələr aşkarlanaraq elmi dövriyyəyə daxil edilmiş, bugünkü haqqında pərakəndə fikirlər səslənən abidələr isə yeni elmi yanaşma üsulları ilə tədqiqatə cəlb olunmuşdur. Tarix elminin ən mühüm sahələrindən olan, lakin o qədər də tədqiqatçı olmayan, ağır zəhmət tələb edən, epiqrafika sahəsində öz elmi dəst-xətti ilə seçilən alimin tədqiqat sahəsi həm də çox mühüm strateji əhəmiyyət kəşb edir. Məlum olduğu kimi, tarixi düşmənlərimiz olan ermənilər Naxçıvana olan ərazi iddialarını dünyanın müxtəlif ölkələrində saxtakarlıqla səsləndirib, bu ərazilərdə erməni qəbirüstü abidələrinin üstünlük təşkil etməsi iddiaları ilə beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini çəşdirməyə istəyirlər. Bu baxımdan, ərəb, fars dillərinə yaxından bələd olan Hacıfəxrəddin müəllimin Naxçıvanın müxtəlif bölgələrindən aşkar edərək elmi dövriyyəyə daxil etdiyi orta əsrlər dövrünə aid olan yüzrlə müsəlman kitabələri fikrimizcə erməni iddialarına ən layiqli elmi cavab kimi qiymətləndirilməlidir. Epiqrafik abidələrin dili ilə orta əsrlər Naxçıvan tarixinin müxtəlif problemlərinə dair irəli sürülmüş yeni elmi fikirlər bütövlükdə Naxçıvan tarixinin öyrənilməsinə xidmət edən sanballı tədqiqat əsərləridir. Alim sadəcə epiqrafik abidələri oxumaqla tədqiqatə cəlb etməmiş, həm də Naxçıvanın orta əsrlər dövründə sosial-siyasi vəziyyəti, ticarət əlaqələri, mədəniyyəti, ideoloji məsələlərini bütövlükdə öyrənmişdir.

Tarixçi alimin müsəlman epiqrafik

abidələri haqqında topladığı materiallarda inşaat və xatirə kitabələri tarixinə də nəzər salınır, inşaat kitabələrindən tarixi-memarlıq abidələrinin təyinatı, inşa tarixi, sifarişçisi, memarı haqqında ətraflı məlumat verilir. Qəbiristanlıqlarda tədqiq olunan məzarüstü kitabələrin məlumatları əsasında həmin məzarlıqların mənsub olduqları bir sıra yaşayış məskənlərinin tarixi təyin olunub elmi dövriyyəyə daxil edilmişdir. Kitabələrin köməkliliyi ilə çoxlu yaşayış məntəqəsinin adları da dəqiqləşdirilmişdir.

Beləliklə, Hacıfəxrəddin Səfərlinin gərgin elmi fəaliyyəti nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisindəki epiqrafik abidələr ilk dəfə olaraq sistemli şəkildə tədqiq olunmuşdur. 600-dən artıq epiqrafik abidə qeydə alınmış, onların estampları, fotosu, ölçüsü götürülmüş, mətnləri oxunaraq Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir. Kitabələrin əksəriyyəti ilk dəfə olaraq elmi dövriyyəyə daxil edilmişdir. Bu kitabələrdəki məlumatlar Azərbaycanın orta əsrlər dövrü tarix və mədəniyyətinin öyrənilməsində tarixi mənbəyə çevrilmişdir. Tədqiqatlar nəticəsində orta əsrlər zamanı Naxçıvanda yaşamış çoxlu görkəmli şəxsiyyətlərin, o cümlədən dövlət xadimlərinin, sənətkarların, alimlərin və s. adları, qəbirələrinin yeri, vəfat tarixləri müəyyənləşdirilmiş, bir sıra yaşayış yerlərinin, memarlıq abidələrinin və s. dövrü müəyyənləşdirilmişdir. Həmçinin, kitabələrin məlumatları əsasında orta əsrlər zamanı Naxçıvanda fəaliyyət göstərən sufiliklə bağlı mərkəzlər öyrənilmişdir. Məlum olmuşdur ki, Naxçıvanda Səfəviyyə, Bektəsiyyə, Hürifiyyə, Nöqtəviyyə, Qələndəriyyə və s. sufi təriqətlərinə mənsub xanəqahlar fəaliyyət göstərmişdir.

H.Səfərlı 600-ə yaxın elmi və elmi-kütləvi əsərin, o cümlədən 30-dan artıq kitab, monoqrafiya, dərs vəsaiti, metodik vəsait və dərs proqramının, 300-dən artıq elmi məqalənin və tezis müəllifidir. Həmçinin, çoxlu ümumiləşdirici əsərin, o cümlədən 2 cildlik "Naxçıvan ensiklopediyası"nın, Azərbaycan və ingilis dillərində buraxılmış "Naxçıvan abidələri ensiklopediyası"nın, "Naxçıvan tarixi atlası"nın, 3 cildlik "Naxçıvan tarixi"nin, "Dədə Qorqud yurdu-Naxçıvan" tarixi-coğrafi və etnoqrafik Atlasın əsas müəlliflərindən